

KOZA VE İPEK PAZARLAMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Dr. Tuncer TOKOL

1938 - 72 yılları dünya koza üretim istatistikleri incelendiğinde; 2. Dünya Harbinden önce sunî elyafın büyük ölçüde üretiminin söz konusu olmaması nedeniyle 1938 yılında dünya koza üretiminin 438.832 ton olduğu, fakat İkinci Dünya Harbinin yarattığı ekonomik bunalımın sebep olduğu daha ucuz materyele kaçma gereği, ipek ile sunî elyaf arasında şiddetli bir rekabete yol açarak üretimin 1953 yılında 219.600 tona düştüğü, ancak toplumlardaki hızlı refah artışı ile ipeğin yeniden önem kazanmaya başlayarak miktarın 1972 yılında 337.000 tona çıktığı görülmektedir.

DÜNYA KOZA ÜRETİMİ (1)

Yıllar	Üretim Miktarı (Ton olarak)
1938	438.832
1953	219.600
1960	260.000
1968	329.900
1972	337.000

22 ülkeden oluşan üreticiler arasında en büyük üretici durumunda olanlar Çin, Japonya, Rusya, Hindistan ve Kore olup, sırasıyla Bulgaristan, Brezilya, İran, Türkiye, Pakistan, Romanya, Suriye, Yugoslavya, İtalya, Yunanistan, Fransa İspanya Macaristan,

(1) World Statistics, Bulletin No: 58, International Silk Association, 1973

Polonya, Lübnan, Endonezya ve Madagaskar Cumhuriyeti diğer ülkeler olarak yer almaktadır.

Üretici Ülkeler (2)

Ülkeler	Yıl	Üretim Miktarları (Ton olarak)
Çin	1969	120.900
Japonya	1972	105.109
Rusya	1968	38.000
Hindistan	1972	33.000
Kore	1972	25.416
Endonezya	1938	3.310
Bulgaristan	1969	2.228
Brezilya	1970	2.054
İran	1967	2.000
Türkiye	1969	1.578
Romanya	1969	718
Pakistan	1967	600
Yunanistan	1972	525
İspanya	1972	303
İtalya	1972	299.52
Macaristan	1938	267
Madagaskar	1967	250
Yugoslavya	1972	140
Lübnan	1972	100
Polonya	1967	52
Fransa	1968	5.8

İstatistiklerden çıkan sonuçlara göre, son birkaç yıl içinde üretici ülkelerin bazılarında koza üretiminin azaldığı; bazıları ise arttığı dikkati çekmektedir. Örneğin, Japonya, İtalya (3), Yugoslavya,

(2) Bkz: Bulletin No: 58

(3) Ancak İtalya'nın 1973 de yaş koza üretimi geçen yıla kıyasla % 44,4 artmış ve 1972 de 299,52 ton olan üretim 1973 de 432,48 tona çıkmıştır. Bkz. Bolletino Di Informazioni Seriche, No: 50, 1973

Koza ve İpek Pazarlamasında Sorunlar

Yunanistan ve Fransa'nın üretimini azaltmasına karşılık Kore, Hindistan, Rusya, Romanya ve Brezilya koza üretimlerini arttırmışlardır.

Öte yandan, ipek ithalâtçısı olarak görülen başlıca ülkeler Japonya, İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere ve A.B.D.'leri olup 1972 sonuçlarına göre yıllık ipek ithalâtları aşağıdaki gibidir (4).

	(Ton)
Japonya	10.118.05
İtalya	1.114.4
Fransa	594.7
Almanya	183.0
İngiltere	105.8
A.B.D.	245.9

Buna karşılık Türkiye'nin bugünkü yıllık üretimi 300.000 kg.'lık ipeğe tekabül etmekte olup, bunun yaklaşık %60'ı iç pazarda tüketilmekte, kalanı ise koza olarak Japonya'ya ihraç edilmektedir.

Türkiye İpek Kozası İhracatı (5) (1968 - 1972)

Yıl	Kilo	Tutarı (TL)
1968	63.085	2.804.569
1969	235.026	8.387.681
1970	274.403	17.172.789
1971	144.060	11.364.627
1972	349.027	28.053.367

Her ne kadar yukarıda belirttiğimiz Japonya, İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere ve A.B.D.'leri gibi ülkeler ithalâtçı olarak görülmelerine rağmen, bunlar gerçekte koza ithal etmemekte (6), fakat ipek ipliği ithal etmektedirler. Kanımızca bu ülkeleri bu şekilde harekete

(4) Bkz; Bulletin No: 58

(5) Türkiye Tiftik ve Yapağı İhracatçıları Birliği Yıllık Raporu, 1972

(6) Bu ülkeler içinde sadece Japonya hem koza hem de ipek ithal etmektedir.

zorlayan sebep de kendi bünyelerinde flatür tesislerinin (kozadan ipek çekme süreci) bulunmamasıdır. Ülkemizde de flatür tesislerinin çok klasik olması nedeniyle, bu tesislerden elde edilen ipeklerin dış pazarlarda satış olanakları hemen hemen yoktur. Onun için bugünkü koşullar altında üretilen kozanın tüketim fazlası ancak kuru koza olarak Japonya'ya ihraç edilebilmektedir. Biz ihracatçı bir ülke olarak koza ihracatında ısrar edecek olursak, kozamıza başlıca alıcı Japonya olacaktır. Halbuki biz koza ihracatı yerine Türkiye'de dünya pazarlarının istediği vasıfta ipek işleyebilecek modern flatür tesisleri kurduğumuz takdirde, bu teşebbüsümüzden birtakım yararlar sağlayacağımızdan şüphemiz olmamalıdır. Bir kere koza büyük hacimli bir madde olup 1 m³'ü 65 - 70 kg gelmektedir.

Dolayısıyla Türkiye'den Japonya'ya navlun ücreti kg başına 1 dolara yaklaşmaktadır ki, bu da ulaşım giderleri bakımından oldukça yüksek sayılır. İkincisi, koza ihracatına devamımız halinde pazar olanaklarımız genişlemeyecektir. Halbuki kozayı kendi ülkemizde modern flatür tesisleriyle işleyip dış pazara çıktığımızda uzak doğuda ipek ihracatçısı olan ülkelerin Avrupa pazarına uzaklıkları nedeniyle, ipek ithalatçısı olarak görülen Avrupa ülkelerine ve A.B.D.'lerine ihracat olanağımız olacaktır. Üçüncüsü, enerji krizi nedeniyle Japonya'da flatür endüstrisi tam kapasite ile çalışmamaktadır. Bu sebeple de kuru koza talepleri azalmaktadır. Öte yandan, ulaşım giderlerinden sağlayacağımız tasarruf ve Ortak Pazar'a tam üye olmamız halinde de Ortak Pazar ülkeleri arasındaki %14'lük gümrük resminden muafiyet bizi Avrupa pazarında oldukça güçlü kılacaktır. Sonuç olarak diyebiliriz ki, kozayı ipek haline dönüştürüp ihraç etmemiz halinde koza ihraç etmek suretiyle elde ettiğimiz dövizden flatür işçiliği sebebi ile %60 fazla döviz temin etmiş olacağız.

Üreticilerimiz için yukarıda belirtilen mevcut pazar olanaklarına karşılık ülkemizin de koza ve ipek üretimi ile pazarlamasına ilişkin çeşitli sorunları vardır.

23 il dahilinde koza üretimi yapılmakta olan ülkemizde 1973 üretim rakamlarına göre 1.733.274 kg.'lık Türkiye yaş koza üretimi miktarının illerimize dağılımı şöyledir (7).

(7) Rakamlar Devlet Plânlama Teşkilâtından alınmıştır.

Koza ve İpek Pazarlamasında Sorunlar

İl	Elde Edilen Yaş Koza (kilo olarak)
Amasya	5.600
Ankara	28.350
Antalya	18.500
Aydın	150
Balıkesir	150.750
Bilecik	279.496
Bolu	7.800
Bursa	808.160
Çanakkale	15.660
Diyarbakır	54.671
Denizli	181
Elazığ	27.741
Edirne	150
Eskişehir	60.500
Hatay	5.535
İstanbul	150
İzmir	39.800
Kırklareli	4.880
Kocaeli	26.175
Kütahya	2.645
Muğla	16.550
Sakarya	179.650
Tekirdağ	180
Toplam	1.733.274

Tablodan görülebileceği gibi, Bursa, Bilecik, Sakarya, Balıkesir, Eskişehir, Edirne, Kocaeli, Çanakkale, Kırklareli ve İstanbul'dan oluşan 10 ilimizin toplam üretim kapasiteleri 1.553.162 kiloyu bulmasına karşılık geriye kalan 13 ilimiz 1.733.274 kg.'lık Türkiye üretiminin 180.112 kilosunu vermektedir. Bu da bize saydığımız 10 ilin yaş koza üretiminde söz sahibi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu 10 ilimiz koza satışlarının ticaret borsaları, belediyeler ve koza kooperatifleri tarafından örgütlendiği alım merkezleri durumundadır. Bu merkezlerde alıcı, tüccar ve kooperatifi karşısında göre-

rek malını pazar koşullarına göre değerleyebilmektedir. Öte yandan, 180.112 kg. üretimde bulunan 13 ilimizde ise koza satışları mahalli komisyoncular tarafından yapılmaktadır. Ancak genel pazar koşullarının istekli olduğu yıllar Bursa'dan bu merkezlere de alıcılar veya alıcı temsilcileri gitmekte ve mahallî fiyatlar da Bursa pazarına yakın bir şekilde teşekkül etmektedir. Ancak hemen belirtelim ki, bugüne kadar hükümetlerin koza için asgarî fiyatı garanti etmemeleri nedeniyle bazı bölgelerimizde üreticiler güç durumda kalmaktaydılar. Fakat bu yıl hükümetin fiyat istikrar mekanizmasını harekete geçirerek koza üreticisini koruma kararı, toplam üretim artışının teşviki bakımından yerinde bir tedbir olmuştur (8). Önümüzdeki yıllarda üretimi az olan bölgelerde de üretim artışı sağlandığı takdirde Bursa'dan bu bölgelere daha çok alıcı gidebileceği gibi, mahallinde pazarlama kooperatifleri kurulabilecek ve bu suretle de bu bölgelerde üreticiler kozalarını pazar koşullarına uygun bir şekilde pazarlayabileceklerdir.

Yukarıda açıklanan bütün satış şekillerinde alıcı ve satıcı gözle ve elle yapılan muayeneye göre kozayı değerlendirebilmektedirler. Bu ise çoğu kez aldanmaya sebep olmaktadır. Halbuki büyük koza üreticisi durumunda olan ülkelerde, örneğin Japonya'da değerlendirme ipek verimine göre yapılmakta ve bu iş için devletin kurduğu mahalli koza denetim istasyonları bulunmaktadır. Üretici, kozasını kooperatife veya tüccara satmadan önce tamamen tarafsız olarak çalışan bu kuruluşlara müracaat ederek malını test ettirmektedir. Test uygulaması ise genellikle 2 şekilde yapılmaktadır. Birincisi, görerek elle muayene şeklidir. Bu iş için de özel muayene odalarında ipeğin düzgünlüğüne, ipekte hata olup olmamasına ve renk, parlaklık, sertlik gibi özelliklerine bakılmaktadır. İkincisi, mekanik testler olup burada ham ipek, sarama, temizlik, düzlük ve uzatma gibi testlerden geçerek derecelenmekte ve dereceleme de 3 kategoride yapılmaktadır.

-
- (8) Hükümet, birinci kalite koza için asgarî fiyatı 60 T.L. olarak saptamıştır. «Büyük koza üreticisi durumunda olan Japonya'da da hükümet, her yıl koza ve ham ipeğin asgarî fiyatını garanti etmektedir. 1973 yılında Japon hükümetinin ham ipek için kilo başına verdiği asgarî fiyat 6900 yen olmuştur.» Bkz: Bulletin 1973, Japan Raw Silk Corporation Inc., Japan, 1973

Koza ve İpek Pazarlamasında Sorunlar

1. Kategori: 18 Denye ve aşağısı
2. Kategori: 19 - 33 Denye
3. Kategori: 34 Denye ve yukarısı

Öte yandan, dereceler de her kategori için 5'e ayrılmakta ve fiyatlar da her bir derece için farklı olmaktadır (9).

Hem iyi koza yetiştiren üreticilerin daha iyi fiyat elde etmelerini sağlayan ve hem de flatür sahiplerine satın aldıkları kozanın kalitesi hakkında tam bir fikir veren bu kuruluşların üretimimizin artması halinde bizde de kurulması yararlı olur. Ancak bu günkü koşullar altında üretimimiz az olduğu için bu neviden kuruluşların teşkili ülkemiz için kârlı yatırımlar olmamaktadır.

SONUÇ

Halen mevzuatlarımız açısından koza ihracatında üreticilerimiz için bir engel söz konusu değildir. Ancak dünya pazarlarından tam olarak yararlanabilmemiz için yukarıda da belirttiğimiz gibi daha geniş pazar olanağı bulunan ipek ipliği ihracatına dönüşmemizde zaruret vardır. Onun için en kısa zamanda ülkemizde dünya pazarlarının arzu ettiği kalitede ipek ipliği üretecek modern flatür tesislerinin kurulması gerekmektedir. Bu yönde çalışacak sanayicilere devletin yatırım kredi vermesi ve onları yatırım indiriminden yararlandırması, ilerde üretimimizin artması halinde Japonya'da olduğu gibi alım-satımları kalite yönünden denetleyebilecek denetleme istasyonlarının kurulması ipekçiliğimizin gelişmesi açısından yararlı olacaktır.

(9) Bkz: Standart Manual of Raw Silk Testing and Classification, International Silk Association, Japan 1962, s. 9-22